

Style wychowania w rodzinie, prawidłowe postawy rodzicielskie celem sukcesu wychowawczego.

Trudności wychowawcze w rodzinie

Rodzina jest tym składnikiem środowiska wychowawczego, który oddziałuje na jednostkę najdłużej, niekiedy przez całe życie. Wpływ wychowawczy jest jednak najsilniejszy we wczesnych stadiach rozwoju, w okresie dzieciństwa, gdy jednostka nie podlega jeszcze lub podlega w ograniczonej mierze oddziaływaniom innych instytucji, a za opiekę nad nią i jej wychowanie odpowiedzialni są przede wszystkim rodzice. Rodzina jest dla jednostki grupą podstawową, w której członkowie pozostają ze sobą w bliskim kontakcie i wzajemnie ze sobą współdziałają. Rodzina stanowi w życiu dziecka pierwsze i naturalne środowisko wychowawcze. Jest podstawową formą opieki nad dzieckiem od jego urodzenia aż do uzyskania przez nie samodzielności. To właśnie tu dziecko zdobywa swoje pierwsze doświadczenia społeczne, uczy się określonych zachowań, norm postępowania, poznaje różnorodne formy, wzorce i nakazy. Rozwija swoją indywidualność, osobowość i psychikę. Rodzice są pierwszymi opiekunami i wychowawcami, stąd ich tak ogromny wpływ na późniejsze zachowanie potomka. To oni ponoszą odpowiedzialność za zaspokajanie potrzeb dziecka, dotyczy to przede wszystkim potrzeb emocjonalnych i materialnych.

Rodzina to przede wszystkim rodzice i ich dzieci. Każda rodzina ma swój indywidualny, swoisty dla siebie styl, sposób życia wewnątrzrodzinnego, sposób wyrażania uczuć, wyobrażeń, okazywanie sobie wzajemnego zrozumienia i stosunku do innych osób z zewnątrz.

Rodzice są pierwszymi nauczycielami dziecka, uczą je zasad postępowania w życiu, wskazują różnice między dobrem a złem, wpajają normy etyczne i moralne, które uznają za właściwe. Dziecko w bezpośrednich kontaktach przyswaja wartości, normy i zwyczaje panujące w domu, uczy się współżycia z innymi i realizowania własnych potrzeb. Rodzina przede wszystkim kształtuje osobowość swych członków, dąży do tego, aby każdy z nich wypełniał określone role: np. role męża, żony, matki, ojca, syna, córki, brata czy siostry. W rodzinie dokonuje się ciągły przepływ uczuć, co tworzy tzw. atmosferę rodzinną. Ta atmosfera ma ogromny wpływ na rozwój osobowości dziecka. Rodzina powinna w pełni zaspokajać potrzeby jej członków zarówno fizyczne, jak i psychiczne, w szczególności zaś potrzebę miłości, przynależności i bezpieczeństwa. Rodzina jako grupa wychowawcza oddziałuje na dzieci przez sam fakt bycia jej członkiem. Proces wychowawczy dokonuje się w toku codziennych zmagania, podczas pracy, zabawy, odpoczynku, rekreacji oraz podczas udziału w życiu społecznym i kulturalnym. Rodzice przygotowują swoje dziecko do pełnienia ról

społecznych w dorosłym życiu. Rodzina jako podstawowa grupa społeczna wypełnia szereg funkcji, zaspokajając w ten sposób potrzeby psychiczne, emocjonalne i społeczne swoich członków. Kontakty z rodzicami są źródłem doświadczeń społecznych i odgrywają bardzo ważną rolę w rozwoju osobowości i przygotowują dziecko do życia w społeczeństwie.

Najważniejszymi funkcjami rodziny są funkcje rodzicielskie i społeczno-wychowawcze oraz funkcje ekonomiczne, które podlegają na zapewnieniu członkom rodziny możliwości egzystencji. Funkcje wychowawcze spełniane przez rodzinę zostają realizowane w rozmaity sposób, każdą rodzinę cechuje też określony styl wychowania, decydujący o ilości i jakości oddziaływań na psychikę dziecka. Styl wychowania charakterystyczny dla danej rodziny jest jakby odbiciem sposobów i metod oddziaływania na dziecko wszystkich członków rodziny. Wyróżniamy trzy style wychowania, należą do nich: styl autokratyczny (autorytatywny) · styl demokratyczny · styl liberalny. Styl autokratyczny - przeważał w rodzinach patriarchalnych, ma on więc charakter, konserwatywny i jest oparty na tym rodzaju autorytetu, który został nazwany autorytetem przemocy lub pedantyzmu. Zakłada wyraźny dystans między rodzicami a dzieckiem. Rodzice kontaktują się z nim w sposób formalny, nie wnikając w jego potrzeby psychospołeczne, zainteresowania, motywy i uzdolnienia itp. Starają się kierować "odgórnie", nagminnie wydając polecenia i zakazy. Uznają tylko racje własne, nie tolerują sprzeciwu. Manipulują dzieckiem, nie dopuszczając go do współdecydowania w sprawach rodzinnych. W razie nieposłuszeństwa stosują surowe kary. Od dzieci wymaga się bezwzględnej karności i posłuszeństwa, podporządkowania się wszystkim poleceniom i nakazom rodziców, a zwłaszcza ojca. W przypadku nadmiernej postawy autokratycznej dziecko żyje w ciągłym napięciu; odznacza się przesadną uległością lub przeciwnie, buntowniczą postawą wobec innych. Obowiązujące normy i zakazy przyswaja jako coś narzuconego z zewnątrz, dlatego też kieruje się w swoim postępowaniu własnym, egoistycznie pojmowanym interesem. Dziecko skłonne jest do łamania niewygodnych dla siebie przepisów, zwłaszcza gdy brak jest kontroli rodziców. Istnieją różne odmiany autokratycznego stylu wychowania: od surowego nadzoru, ostrych środków represji i stawiania wymagań przekraczających nieraz możliwości dziecka, do racjonalnego ograniczania jego swobody, stawiania przed dzieckiem zadań i wymagań dostosowanych do jego cech indywidualnych i rozwojowych.

Styl liberalny - przypomina pod pewnymi względami wychowanie niekonsekwentne czy też ingerowanie w sprawy dziecka i w jego zachowanie wyłącznie od przypadku do przypadku. W rodzinie polega na całkowitym niemal pozostawieniu dziecka samemu sobie, a więc nie wtrącaniu się w jego sprawy, tolerowanie aspołecznych zachowań, brak kontroli i opieki ze strony rodziców. Istotną cechą liberalnego stylu wychowania jest zarówno pobłażliwy stosunek

do dziecka, jak i przesadna uległość, wyrażająca się m.in. w spełnianiu wszelkich jego zachcianek i życzeń. Styl liberalny przypomina pod pewnymi względami wychowanie niekonsekwentne czy też ingerowanie w sprawy dziecka i w jego zachowanie wyłącznie od przypadku do przypadku. Często to dziecko kieruje rodzicami, korzysta z nadmiernej swobody i przywilejów, co w konsekwencji sprawia, iż są to „jednostki wprawdzie o dużym poczuciu własnej wartości(niestety często zbyt dużym), ale niejednokrotnie egoistyczne, niezdyscyplinowane wewnętrznie, niezdolne do trwałego wysiłku, mało zahartowane”

Styl demokratyczny - jest uważany za najkorzystniejszy styl wychowania dla rozwoju osobowości dziecka. Dziecko bierze udział w życiu rodziny, omawia, dyskutuje i planuje sprawy codziennego współżycia rodzinnego. Zna zakres swoich obowiązków, na które sam się zgodził. Rodzice preferujący ten styl wychowania nie stosują na ogół kar, a raczej wyjaśniają dziecku jak i dlaczego powinno postąpić inaczej, posługują się metodami perswazji i argumentacji. W takiej rodzinie rodzice odwołują się w pierwszym rzędzie do uczuć i ambicji dziecka. Stosują zachęty. Dążą do związania dziecka ze sobą uczuciem sympatii. Więzy emocjonalna dziecka z rodzicami jest silna, przeważają zdecydowanie uczucia pozytywne, wzajemne zaufanie, sympatia i życzliwość.

Scharakteryzowane główne style wychowania w rodzinie przeważnie nie występują w rzeczywistości w postaci czystej, jeden z nich jednak zwykle dominuje, wpływając na swoistą atmosferę życia rodzinnego. Ponadto trzeba pamiętać o tym, że jakkolwiek styl wychowania w rodzinie jest ważnym czynnikiem kształtującym osobowość dziecka, nie jest to czynnik jedyny. Dopiero w powiązaniu z postawami rodziców wobec dzieci, z emocjonalną więzią łączącą członków rodziny i z ogólną atmosferą w niej panującą, czynnik ten nabiera właściwego znaczenia.

Trudności wychowawcze:

Pierwszy zestaw przyczyn trudności wychowawczych, związany jest z rodziną. Odgrywa ona wyjątkową rolę w rozwoju dziecka. W rodzinie zdobywa ono pierwsze doświadczenia życiowe, uczucia miłości i przywiązania, ale często również niekochania i odrzucenia, niekiedy też poniewierania. Gdy rodzina zaczyna niedomagać, nie funkcjonuje normalnie, pogarszają się warunki materialne, występuje dezintegracja życia rodzinnego, złe postawy rodzicielskie, błędy wychowawcze rodziców – to rodzina odbiega od tzw. idealnego modelu. Jeśli okres ten trwa dość długo, to wcześniej czy później rodzina stanie się źródłem nieprzystosowania społecznego uczniów.

Badania potwierdziły, że pogarszające się warunki materialne nie robią jeszcze tak dużej szkody – ale niebezpieczna jest tzw. sytuacja życiowa dzieci i młodzieży w rodzinie.

Znaczące jest:

- wpływ kolejności przyjścia dziecka na świat (drugie, trzecie dziecko jest leniwe, kapryśne),
- sprawianie trudności wychowawczych przez dziecko najstarsze – dominacja,
- dzieci pozamałżeńskie i rodzące się wbrew woli rodziców,
- choroba lub śmierć jednego z rodziców, brata lub siostry,
- rozłąka, spowodowana dłuższą nieobecnością jednego z rodziców lub rodzeństwa.

Najbardziej wymowną przyczyną trudności wychowawczych w rodzinie jest dezintegracja życia rodzinnego. Przejawia się ona w konfliktowym współżyciu rodziców, które objawia się wybuchowym i nie opanowanym zachowaniem.

Natomiast rozbitcie rodziny z powodu separacji lub rozwodu stanowi zawsze szok i pozostawia trwałe urazy na psychice ucznia, który pozbawiony więzi emocjonalnej z rodziną, zaczyna szukać jej namiastki poza domem i na nieszczęście wśród osób równie nieodpowiedzialnych jak jego rodzice.

Nieprawidłowe postawy rodziców są przyczynami tworzenia się trudnych postaw uczniów takich jak:

1. Postawa unikająca – to obojętność uczuciowa, czyli słabe przywiązanie rodziców do dziecka. Gdy zauważą trudności wychowawcze czują się bezradni. Pozwalają na dużą swobodę dziecka.
2. Postawa odtrącająca – to traktowanie dziecka jak ogromnego ciężaru, a sprawy opieki i wychowania uważają za przykry obowiązek. Dużo brutalności i krytyki, słowem nadmiar kar.
3. Postawa wymagająca – nie uwzględnia indywidualnych cech dziecka, a oddziaływanie wychowawcze jest według ściśle określonego wzorca, które naszpikowane jest wysokimi wymaganiami.
4. Postawa chroniąca – zbyt duża czułość, duże pobłażanie i zaspokajanie kaprysów dziecka.
5. Postawa niezdecydowania – to brak konsekwencji w postępowaniu z dzieckiem. Dziecko zaczyna lekceważyć rodziców i okazuje pogardę.

Błędy wychowawcze rodziców, które wpływają na postawę uczniów trudnych.

- zły przykład postępowania rodziców w domu rodzinnym,
- nadmierne zabieganie o postępy w nauce szkolnej dziecka,
- niejednakowe traktowanie własnych dzieci,
- niedoceniające indywidualnych rozmów z dzieckiem,

- brak poszanowania prawa do własnych tajemnic,
- unikanie lub wręcz wykluczanie udziału dziecka w rozwiązywaniu własnych problemów,
- podejmowanie za dziecko decyzji w sprawach jak: wybór szkoły, zawodu, kolegów.

Opracowała: Angelika Wincenciak

Bibliografia:

- *Przetacznik- Gierowska, M. i Makiello- Jarża, G. (1992). Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne*
- *Przetacznikowa M., Włodarski Z. (1986). Psychologia wychowawcza. PWN*
- *Sakowska, J. (2010). Szkoła dla rodziców i wychowawców cz. 1. Ośrodek Rozwoju Edukacji*